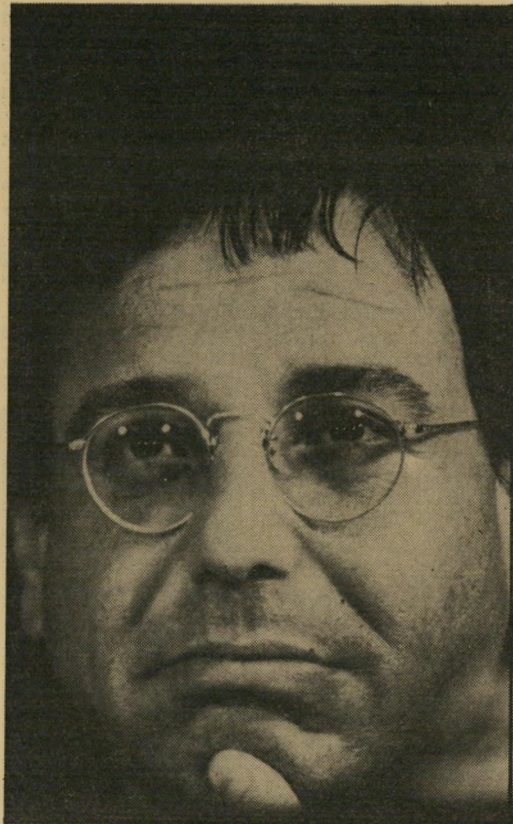

גורבאצ'וב - יורש חרושצ'וב

שיאפיינו את מדיניותם — ממש כמו הנשיאים האמריקניים מאז פ"ד רוזוולט וסיסמא "הנידל" שלו. הראשון ראה ב"הפשרה" את ההגדרה המייצגת של סיגנונו, והשני ב"פתיחות". הראשון התיר לסולוצ'יצין לפרסם את יום בחיי איוואן דניסביץ' אימץ אל ליבו את יבטושנקו, את וונסנסקי ואת בלה אחמאדולין; והתווכח עם הפסל ארנסט נייאיווסטני על הנפואה-איזמל וכיו"ב. השני מחזר אחרי רוסטרופוביץ' ובארישניקוב — כדי שיופיעו, מחדש, במולדתם, וישתפו אותה בהישגיהם האמנותיים. שוב אי-נס עריקים, שוב אינם בוגדים.

מיכאיל סרגייביץ' תופס, כמו ניקיטה סרגייביץ' לפניו, כי יש לשטוף את אורוות-השילטון מזובלי השחור, השחיתות, החנופה, ההתעלמות מן החוק וזיוף-העובדות — כערכה להתנערות חברתית ומוראלית. "...אין לנו אופוזיציה — ואין נוכח לפקוח עין על עצמנו רק בעזרת ביקורת וביקורת-עצמית... אין דמוקרטיה בלא חופש-ביקורת." ועוד ציטוט: "אנחנו מצווים להמשיך בשיטתיות ובעקיביות במלאכה-הבניין הגדולה, תוך

הפשרת-התרבות, את תיקון-החברה, את הצמיחה הכלכלית ואת הליברליזציה בחיי היום-יום כאתגרים השווים טיפול. גורבאצ'וב, כמוהו כמוור ורבו חרושצ'וב, ראה בשינוי פני-ההנהגה — את פריצת-הדרך, את ההבטחה והתנאי — לחופשי-פעולה גם במישורים האחרים. אצל חרושצ'וב היה המצב קריטי יותר, מכיוון שהוא הוצרך לעמוד על-נפשו מול הקבוצה "האנטי-מיפלגתית": גיאורגי מאלנקוב, מציסלב מולוטוב, לוד כגנוביץ, שפילוב ואחרים. גם המרשל זוקוב; בעוד שגורבאצ'וב התעמת עם צ'רנינקו, שכבר הותש עליידי אנרופוב, בהתמודדות קר-מת, וגם נפטר כשנה לאחר בחירתו כמנהיג ברית-המועצות.

מכל מקום, בשתי הפעמים נוקו מזכירות הוועד המרכזי וה-פוליטבירו משרידי המישטר הישן — זה של סטאלין וזה של בר'נייב; הוחלפו המיניסטרים במישרידיה-ממשלה, ומנגנון-התע-מולה עבר שידור-מערכות מיכני ומחתי.

אין עוד מקום בעולם שבו מעניקים לספרות, לשירה ולאמנויות היפות יחס-הערצה בעל עומק דתי כל-כך כמו ברוסיה.

מזכירות הוועד המרכזי והפוליטבירו נוקו משרידי המישטר הישן. הוחלפו המיניסטרים במישרדי הממשלה ומנגנון התעמולה עבר שינוי מהותי

אמנות נועזת שימשה שם תמיד, תחת הצאריזם כמו תחת הבולשוויזם, קנה-מידה לגבול-העצמות שבין העריצות והכישורן, בין הצנזורה לבין היצירה. האמנים ברוסיה היו תמיד מעין זונגלרים-אקרובאטים שביקשו להתנגד לחוקי הגרויטציה הפז-ליטית — והבריות הרוסיים ראו תמיד בסופריהם ובמשורריהם שלהם, עוד מימי פושקין וטולסטוי, כוהנים ונביאים אנשי-אלוהים.

גם חרושצ'וב וגם גורבאצ'וב אימצו לעצמם מילות-מפתח

לפני שבועות אחדים נפל דבר בכרית-המועצות: בעמוד הראי-שון של פראודה של מוסקווה הופיע מאמר מאת היו"ר החדש של המכון הסובייטי למרכסיס-לניניזם — גיאורגי סמירנוב — הקובע, כאורח בלתי משתמע לשתי-פנים, כי הנסיגה בתחומי הכלכלה והחברה בכרית-המועצות, מזה 20 שנה — מקורה בהרחתו של ניקיטה חרושצ'וב, באוקטובר 1964. בעל המאמר משבח את מאמציו של המנהיג המת לחולל דמוקרטיזציה במנגנון המיפלגתי ובמערך הממשלתי — בייחוד במה שנוגע להגבלת המינויים לזמן קצוב, לשבירת כוחה של הבירוקרטיה המיפלגתית, לריסון זכויות-היתר של הצמרת, ולהפדרה בין הסקטור התעשייתי לסקטור החקלאי במדינה הסובייטית.

זהו נסיון ראשון — הייתי אומר: מנומק וכמעט מדעי — לנתח ולהסביר את מה שהתרחש בין השנים 1956-1964. נסיון ראשון בדרוק בצורה שיטתית את הרפורמות שביקש ליישם ניקיטה סרגייביץ' — זאת כמגמה לסייע בידי מיכאיל סרגיי-ביץ', להתגבר על האופוזיציה לרפורמות העכשוויות שלו, בעיקר

חרושצ'וב החליט לפקוח את עיני הסובייטים, כדי שיוכלו לראות. גורבאצ'וב הולך בעיקבותיו. שניהם אנשי תיקווה

מקרב הבירוקרטיה המיפלגתית, המתנגדת למאמצי המודרניזציה והדריכוניות שלו.

אבל, לפני שנכנסים לעובי-הקורה — מילים אחדות על הלימוד מן הנסיון ההיסטורי.

מנהיגים הנמצאים בשילטון אינם לומדים, בדרך-כלל — אם להסתמך על קביעתו של מומחה כמו הנרי קיסינג'ר — דבר, מעבר לרעיונותיהם המושרשות, שאותן הביאו עימם למישרתם. הלימוד מן הנסיון הקודם, ההיסטורי, הוא בבחינת יכולת שאין עושים בה, כמעט, כל שימוש. "לוא יכלו אנשים ללמוד מן ההיסטוריה, הו, אלו שיעורים היא היתה עשויה ללמד אותנו! אבל תאוותנו מקפאות את שכלנו," קונן סמואל קולרידג'. בהמשך לכך גורסת ברברה טוכמן, כי קיפאון-השכל מגדיר את קווי-ההתחום של הבעיה הפוליטית, כאשר מתחילים להופיע הניגודים ולצוץ הכישלונות בכיצוע — אראו מתקשחים העקרונות הראשוניים. זהו הזמן שבו אם נוהגים בחוכמה — מציעה טוכמן — אפשריים בחינה-חדש ומחשבה-חדש ושינוי מגמה.

מסתבר שגם ניקיטה חרושצ'וב וגם מיכאיל גורבאצ'וב — זה לאחר סטאלין וזה לאחר בר'נייב — החליטו לשבור את האינרציה ההיסטורית, ללמוד מטעויות קודמיהם ולא להתעקש להחזיק בהן. מקיאווילי הוקן טען, כבר מזמן, כי "הנסיך חייב תמיד להיות שואל-שאלות גדול ומאזין סכלני לאמת על אודות הרברים ששאל..." גם חרושצ'וב וגם גורבאצ'וב החליטו — כל אחד בשעתו, כל אחד לעצמו — להיות, לטובת עמם וארצם, שואל-שאלות וחושפא-אמת.

"...העם הסובייטי ימשיך לקבל מידע נוסף על תקופות אפלות בתולדות ברית-המועצות... עברנו רצוף הישגים נפלאים אך גם שגיאות חמורות — ואין להסכים לכך שהיו שמוות נשכחים ופנים ריקים בהיסטוריה ובספרות הסובייטיות." מילים אותנ-טיות אלה באו מפיו של המזכ"ל הנוכחי של המפלגה הקו-מוניסטית הסובייטית, אתם מבקשים לדעת מה אמר, באותו הקשר, מזכ"ל המפלגה שלפני 30 שנה? בבקשה: "הפשעים בוצעו ואין למנוע שהדברים יגיעו לידיעת העם... חובתנו היא להתוודות, וידוי מלא, על התנהגותה של הנהגת המפלגה. אנו יודעים עתה שהאנשים, אשר סכלו בתקופת הריכוז, היו חפים מפשע. לא זו בלבד שלא היו אייכנה-העם — אלא שהיו הגונים: מסורים למהפכה, מסורים לבניית הקומוניזם בארץ הסובייטים."

הקונגרס ה-27 של המפלגה הקומוניסטית של ברית-המועצות (מרס 1986) היה לגבי מיכאיל גורבאצ'וב מה שהיה הקונגרס ה-20 (מחודש יוני 1956) לגבי ניקיטה חרושצ'וב: פרשת-דרכים רעיונית, הפגנת-כוח אירגונית, פרישת-כנפיים מנהיגותית. לאחר שני האירועים לא היתה המדינה הסובייטית מה שהיתה לפנייהם. כשני המיקרים נעשתה הכרת-המליחמה על העבר, כשנה לאחר היכנס שני המזכ"לים לתפקידיהם. גם אצל חרושצ'וב וגם אצל גורבאצ'וב נוצלה השנה הראשונה לכהונתם להצטיידות ולהת-בססות, לאיתור מוצבי-אויב, ולחיבור תוכנית-הקרב, שני החי-ברים הללו סימנו לעצמם את ריענון הצמרת הפוליטית, את

מיכאיל סרגייביץ', כמו ניקיטה סרגייביץ' לפניו, תופס כי יש לשטוף את אורוות השילטון מזבל השוחר, השחיתות והחנופה

שאנו מקפידים על שמירת תקנים, תוך שאנו נוקטים בביקורת ובביקורת-עצמית מתמדת... עלינו להחיל, מחדש, את עקרונות-לנין הרמקורטיים, ולהילחם בכל התופעות של שרירות-יחיי-דים..." שני קטעים שכאלו נאמרו עליידי איש אחד — למרות העובדה שהראשון הושמע ב-19 ביולי 1986 והשני ב-4 ביוני 1956.

הצמיחה הכלכלית — בגינה נפלו רבים ואף טובים — היא האמביציה הסובייטית בהא הידיעה, מאז המהפכה האוקטוברית מבקשים פרנסו ברית-המועצות לחלוף על-פני המערב, ולעבור במיוחד את ארצות-הברית בכל הנוגע לתיעוש, לעידכון מישיקי ולליברליזציה בתחום הצריכה. תוכניות-חומש הן מעין טבליות אקאמול למדווי הכלכלה הקומוניסטית — שולפים כאלה מדי חצי-שעה.

ב"וויכוח המיטב" המפורסם עם ריצ'רד ניקסון טען חרושצ'וב בלהט: "עוד נקבור את אייכני המהפכה". גורבאצ'וב מאופק יותר ופחות פלאסטי בתיאוריו — אבל לא פחות נחרץ בגישתו: דצנטרליזציה של תהליכי-התכנון, מתן יתרון-חופש למפעלים בכל הקשור לשיווק, הגברת פריון העבודה והייצור, שיתוף העובדים ברווחים, סגירת מיפעלים בלתי-רנטאביליים, ביטול סובסידיות, משיכת השקעות-חו"ל והקמת מיפעלים מישפח-תיים-פרטיים.

בפרק המסיים של זיכרונותיו, הקרוי להגנת ג'ריהדן הסו-ציאליסטי מתגאה חרושצ'וב בהיתר שנתן לפסנתרן ולאדרימר אשכנזי להתגורר בלונדון עם רעייתו האנגליה, וגם להיות חופשי לצאת ולבוא את רוסיה כחפצו; או בהיענות למיכתבה הנרגש של הפרימה-באלרינה מאיה פליסצקאיה, שתבעה את עלבון ריתוקה למולדת ואי-שיתופה בסיורי הבולשוי במדינות-חוץ.

היה זה קומפלימנט מוצדק שהעניק הפנסיונר הקרמלינאי לעצמו, ואשר שימש אילוסטראציה למדיניות פתיחת-השערים שלו. פתיחת שערי מחנות-העבודה, פתיחת-השערים של בית-העכרים הכל-סובייטי, גורבאצ'וב מחרה-מחוקק אחריו: כשליש מ-8,000 האסירים הפוליטיים שוחררו. אנדריי סאחארוב הוחזר מגלותו בגורק, רוב אסירי-ציון הושבו לבתיהם. אפילו "עוכר" ברית-המועצות — הפסנתרן ולאדימיר הורוביץ — מורשה לנגן, לאחר עשרות שנים, באולם צייקובסקי במוסקווה.

"לעולם ייחאו אדם בשביתת-הקוה", כך טוענת נארייז'דה מנרלשטאם החרד-פעמית. "קשה מאוד להביט היישר אל-פני החיים. רק במאמצים על-אנושיים ניתן להגיע לניתוח מפוכח ולמסקנות הנובעות ממנו. רבים סומים מרצונם החופשי, אך בין אלה המרמס-עצמם פקוה-יעניים — האומנם רבים הם המסוגלים לארץ להביט אלא גם לראות?"

ובכן, חרושצ'וב החליט לפקוח את עיני הרוסים — כדי שיוכלו לראות. הוא היה אישית-קוה. גורבאצ'וב הולך בעקבו-תיו. הוא יורשו הלגיטימי. אף הוא אישית-קוה.